

blevet ved med at henligge som svært tilgængelige, måske ret upåagtede forskningspapirer, og det havde været synd.

Ove Johansen

Jens Hoff (red.), *Stat, kultur og subjektivitet. Elementer til en moderne klasseanalyse*, København: Forlaget Politiske Studier, 1985, 238 s., 120,00 kr.

Som måske specielt marxister aldrig bliver trætte af at fremhæve, udviklede Marx aldrig en klasseteori. Alligevel findes der i dag en teoretisk skole, der kalder sig marxistisk klasseteori. Den bygger på fragmenterne af klasseteorien hos Marx samt på nogle af de øvrige dele af hans værker. Denne teoretiske skole er i de seneste år blevet sat til debat, og denne bog er et led i diskussionen om, hvorvidt det er muligt at modernisere det marxistiske klassebegreb, så det kan anvendes i vore dages samfund.

Bogens udgangspunkt er et forskningsprojekt om klassestruktur, klassebevidsthed og sociale modsætninger, der ledes af Eric Olin Wright, og som i Danmark gennemføres af Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff. Det er da også Wrights teoretiske position, der gennemsyrrer bogens ni kapitler.

Som bogens titel viser, forsøger man at opstille en ny klasseteori, eller modificere den traditionelle, ved at tackle nogle af de væsentligste samfundsændringer med hensyn til klassestrukturen siden den marxistiske teori oprindeligt blev formuleret. Det gælder først og fremmest den stærkt voksende stat, hvis ansatte ikke har nogen klar plads i den traditionelle teori. Desuden er klasserne som kulturelle udtryk blandt andet i form af organisationer og identitetsbærere stærkt mindsket. Der er med andre ord problemer nok i en sådan gentolkning, men bogens afgørende svaghed er, at disse ændringer ikke tages systematisk op, og at de enkelte indlæg ikke relateres til hinanden.

Nogle af artiklerne har kun perifer betydning for bogens emne, om end de kan være interessante nok i sig selv. Det gælder for eksempel Steve Barons redegørelse for den teoretiske udvikling i Birminghamskolen og Culture Studies. Håkon Leiulfsrud skriver om familie og klasse og viser, at i Sverige er omkring halvdelen af ægteskaberne klasseblandede, samt at der er tendens til, at kvinder identificerer sig med deres mands snarere end deres egen klasse. Men hvad betyder dette for en moderne klasseanalyse? Vi får ikke svar på spørgsmålet.

Hovedparten af artiklerne vedrører offentligt ansattes klassepositioner og deres organisationer. Der er her uenighed mellem tre forfattere, der forsøger at definere offentligt ansattes klassepositioner: Sven Bislev, Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff. Uenigheden går væsentligst på, hvorledes man skal opdele de statslige bureaukratier for dermed at nå frem til forskellige typer af klassetilhørsforhold. Teoretisk set mest frugtbar synes her Sven Bislevs skitse at være, fordi han forsøger at antyde sammenhænge mellem klasseposition, interesse og organisation. Det sidste er væsentligt og ofte stedmoderligt behandlet af "positionistiske" klasseteoretikere à la Wright. Organisationsforholdene er imidlertid taget op i et meget specielt tilfælde. Det drejer sig om Tommy Nilssons analyse af svenske akademikerorganisationers udvikling fra

blevet ved med at henligge som svært tilgængelige, måske ret upåagtede forskningspapirer, og det havde været synd.

Ove Johansen

Jens Hoff (red.), *Stat, kultur og subjektivitet. Elementer til en moderne klasseanalyse*, København: Forlaget Politiske Studier, 1985, 238 s., 120,00 kr.

Som måske specielt marxister aldrig bliver trætte af at fremhæve, udviklede Marx aldrig en klasseteori. Alligevel findes der i dag en teoretisk skole, der kalder sig marxistisk klasseteori. Den bygger på fragmenterne af klasseteorien hos Marx samt på nogle af de øvrige dele af hans værker. Denne teoretiske skole er i de seneste år blevet sat til debat, og denne bog er et led i diskussionen om, hvorvidt det er muligt at modernisere det marxistiske klassebegreb, så det kan anvendes i vore dages samfund.

Bogens udgangspunkt er et forskningsprojekt om klassestruktur, klassebevidsthed og sociale modsætninger, der ledes af Eric Olin Wright, og som i Danmark gennemføres af Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff. Det er da også Wrights teoretiske position, der gennemsyrrer bogens ni kapitler.

Som bogens titel viser, forsøger man at opstille en ny klasseteori, eller modificere den traditionelle, ved at tackle nogle af de væsentligste samfundsændringer med hensyn til klassestrukturen siden den marxistiske teori oprindeligt blev formuleret. Det gælder først og fremmest den stærkt voksende stat, hvis ansatte ikke har nogen klar plads i den traditionelle teori. Desuden er klasserne som kulturelle udtryk blandt andet i form af organisationer og identitetsbærere stærkt mindsket. Der er med andre ord problemer nok i en sådan gentolkning, men bogens afgørende svaghed er, at disse ændringer ikke tages systematisk op, og at de enkelte indlæg ikke relateres til hinanden.

Nogle af artiklerne har kun perifer betydning for bogens emne, om end de kan være interessante nok i sig selv. Det gælder for eksempel Steve Barons redegørelse for den teoretiske udvikling i Birminghamskolen og Culture Studies. Håkon Leiulfsrud skriver om familie og klasse og viser, at i Sverige er omkring halvdelen af ægteskaberne klasseblandede, samt at der er tendens til, at kvinder identificerer sig med deres mands snarere end deres egen klasse. Men hvad betyder dette for en moderne klasseanalyse? Vi får ikke svar på spørgsmålet.

Hovedparten af artiklerne vedrører offentligt ansattes klassepositioner og deres organisationer. Der er her uenighed mellem tre forfattere, der forsøger at definere offentligt ansattes klassepositioner: Sven Bislev, Jørgen Goul Andersen og Jens Hoff. Uenigheden går væsentligst på, hvorledes man skal opdele de statslige bureaukratier for dermed at nå frem til forskellige typer af klassetilhørsforhold. Teoretisk set mest frugtbar synes her Sven Bislevs skitse at være, fordi han forsøger at antyde sammenhænge mellem klasseposition, interesse og organisation. Det sidste er væsentligt og ofte stedmoderligt behandlet af "positionistiske" klasseteoretikere à la Wright. Organisationsforholdene er imidlertid taget op i et meget specielt tilfælde. Det drejer sig om Tommy Nilssons analyse af svenske akademikerorganisationers udvikling fra

1900-1950. Udviklingen karakteriseres som et skift fra professionsideologi til fagfor-
eningsideologi. Men hvad er relevansen af dette for den moderne klasseanalyse? Væk-
sten i den offentlige sektor og dermed andre forhold for blandt andet akademikerorga-
nisationerne satte jo først for alvor ind efter 1950.

Wright-tænkningen afspejler sig også i Tage Bilds artikel om langvarigt understøt-
tede. Dem har vi 600.-700.000 af i Danmark, og de kan ikke, fordi de ikke har nogen
arbejdsposition, placeres i en traditionel klasseanalyse. De må altså placeres ud fra et
andet princip end den kapitalistiske udbytning. Bild foreslår her at anvende serie-
begrebet, inspireret af Sartre. De langvarigt forsørgede udgør en magtesløs kategori i
et ensidigt afhængighedsforhold til staten. De er opsplittede, og man kan derfor heller
ikke forvente kollektive aktioner fra dem, måske bortset fra få sporadiske aktioner.
Med serie-begrebet og klassebegrebet kombineret fås to dimensioner, som offentligt
ansatte kan indplaceres på, og selv om denne tankegang minder meget om Wrights,
har artiklen her en stor værdi ved at forsøge at inddrage nye kategorier i analysen.

På den måde er Bilds artikel den mest udfordrende og nytænkende i antologien,
men som helhed lider bogen af manglende sammenhæng. Ikke mindst savner man en
grundig redegørelse for Wright-skolens overlegenhed over for andre teorityper. Det
bliver så meget desto mere tydeligt, fordi Finn Valentin i den artikel, der indleder
antologien, erklærer Wrights teori for utilstrækkelig. Valentins artikel har imidlertid
en meget knap form og er snarere en principerklæring end en analyse.

Det er altså analysen af Wright-skolens fortræffelighed, der især savnes i bogen, og
det skyldes, at hele bogen er centreret om denne teori. Bogen bygger stort set på
indlæg fra en konference i februar 1984 om klassestruktur og klassebevidsthed i Dan-
mark. Disse indlæg burde kun have været samlet i en bog, hvis der havde været en
kraftig redigering af dem. Nogle af bidragene er af dårlig kvalitet, andre gentagelser
af, hvad de pågældende har skrevet andetsteds, og andre igen uden sammenhæng med
bogens projekt. Og hele tiden savner man svaret på det centrale spørgsmål: er klasse-
begrebet anvendeligt i vore dages samfund og ikke mindst, hvorledes knyttes klasse-
teorien til teorier om og analyser af samfundets udvikling.

Peter Gundelach

Oskar Negt, *Det levende arbejde – den stjålne tid*, København: Politisk Revy, 1985, 259
s., 148,00 kr.

Som allerede titlen antyder, tilstræber Negt med denne bog ikke at give en neutral og
distanceret redegørelse for spørgsmålet om arbejdstiden. Det fremgår eksplicit, at den
er ment som et politisk kampskrift med det formål at påvirke meningsdannelsen i
offentligheden i almindelighed og i den vesttyske fagbevægelse i særdeleshed. Heri
ligger imidlertid på ingen måde en tilkendegivelse af, at der er renonceret på undersø-
gelsens videnskabelige gehalt og argumentationsstyrke. I god overensstemmelse med
den kritisk-teoretiske/marxistiske tradition betragter Negt det netop som samfundsvi-
denskabens fornemste opgave at bidrage til skabelse af "offentlig bevidsthed"
(s. 209). Sociologien er en "mulighedsvidenskab", der må rette opmærksomheden